

ბიოგრაფიული ცნობები თუნისელი გენერლის აბუ მუჰამმად რაშიდის შესახებ

რეზიუმე

სტატია მიმოიხილავს ქართული წარმომავლობის თუნისელი გენერლის, აბუ მუჰამმად რაშიდის ბიოგრაფიას. ის სავარაუდოდ 1802 წელს დაიბადა გურიაში, ქობულეთთან ან ოზურგეთთან ახლოს მდებარე სოფელში. ბავშვობისას, ტყეში თამაშის დროს ყაჩაღებმა გაიტაცეს და მონად გაყიდეს სტამბულში, საიდანაც მოგვიანებით თუნისში მოხვდა. რაშიდი შეიძინა თუნისის საფაშოს მაღალჩინოსანმა, წარმოშობით ქართველმა სულეიმან ქაჰიამ, რომელმაც შეიფარა და აღზარდა, ხოლო გარკვეული დროის შემდეგ გადასცა თუნისის მმართველ ბეის. რაშიდი განსაკუთრებულ ინტერესს იჩენდა სამხედრო საქმისადმი რის გამოც, 1837 წელს ქალაქ სუსას ადმინისტრაციის ხელმძღვანელად დააწინაურეს. მან მალევე მიატოვა ადმინისტრაციული თანამდებობა და მთლიანად გადაერთო თუნისის არმიის რეფორმირების საქმეზე. რაშიდს ახასიათებდნენ როგორც განათლებულ და მოხერხებულ ადამიანს რომელიც უზომოდ ერთგული იყო თუნისის მმართველი ჰუსეინიანების ოჯახის და ძალიან უყვარდა სამხედრო საქმე. ამ თვისებების გამო ის თუნისის მმართველის აჰმად ბეის (1837-1855) ფავორიტიც გახდა რამაც მოგვიანებით განაპირობა მისი შერჩევა თუნისის საექსპედიციო ჯარის ხელმძღვანელის თანამდებობაზე. თუნისის საფაშო ოსმალეთს ყირიმის ომში 12000 ჯარისკაცით დაეხმარა, ისინი ოსმალეთის მიერ დაკავებული შავი ზღვის სანაპიროს დასაცავად გააგზავნეს. თუნისელები თავდაპირველად ბათუმის, ქობულეთის და შეკვეთილის მოგვიანებით კი სოხუმის მიდამოებში ასრულებდნენ გარნიზონის მოვალეობას. ასე დაემთხვა, რომ რაშიდი სამხედრო ბანაკში მოხვდა მის გამტაცებლებთან – თავდგირიძეებთან ერთად. ამავე პერიოდში, აჭარასა და გურიაში მძვინვარებდა სხვადასხვა ეპიდემიური დაავადება რამაც დიდი ზარალი მიაყენა აქ დისლოცირებულ ოსმალურ გარნიზონს. თუნისურ ჯარში არ ჰქონდა საჭირო მედიკამენტები, მათ არც კლიმატის შესაფერისი ტანსაცმელი და აღჭურვილობა გააჩნდათ და ხშირად, კვირების განმავლობაში არ მიეწოდებოდათ საკვები. მიუხედავად რაშიდის მცდელობებისა, რაც შეიძლება მალე და მინიმალური დანაკარგებით დაებრუნებინა თუნისის კონტინგენტი თავიანთ ქვეყანაში, ეპიდემიების და არასათანადო პირობების გამო თუნისელთა შემადგენლობის მესამედზე მეტი გარდაიცვალა. მათ არ მიუღიათ მონაწილეობა არც ერთ მნიშვნელოვან ბრძოლაში რუსულ-ქართული ჯარის წინააღმდეგ. თუმცა, თავად რაშიდის მიერ გაგზავნილ ერთ წერილში ის თუნისის მმართველს ატყობინებდა, რომ შეებრძოლა „თავის ქართველ ნათესავებს“. თუნისური ჯარი 1856 წელს დაბრუნდა სამშობლოში განახევრებული შემადგენლობით, ჯარისკაცები და მათი მეთაურები დიდი პატივით მიიღო მმართველმა ბეიმ. შემდგომი წლები რაშიდი განაგრძობდა თუნისური ჯარის გაძლიერებას და რეფორმირებას. პარალელურად, დაკავებული იყო თუნისში ახალი საგზაო ინფრასტრუქტურის მშენებლობითაც. რაშიდი ასრულებდა დიპლომატიურ საქმიანობას, ის ამავდროულად პირველი იყო ვინც თუნისში თარგმნა სამხედრო თემატიკის წიგნები. რაშიდი საკმაოდ შეძლებულიც იყო, ჰქონდა თავისი ფერმები და ფლობდა სავაჭრო ხომალდებს. 1861 წელს ის საფაშოს საზღვაო მინისტრის თანამდებობაზე დაწინაურდა, თუმცა, 1864 წელს დაწყებულ ანტისამთავრობო გამოსვლებს ჯეროვანი წინააღმდეგობა არ გაუწია. ამ საქციელის გამო რაშიდი თანამდებობიდან დაითხოვეს. 1867 წლის 4 ოქტომბერს, თუნისის მმართველმა სადოკ ბეიმ რაშიდი სიკვდილით დასჯა მის წინააღმდეგ წარუმატებელ შეთქმულებაში მონაწილეობის საბაბით.

საკვანძო სიტყვები: თუნისი, ოსმალეთის იმპერია, გენერალი რაშიდი, მამლუქები, ყირიმის ომი (1853-1856).

საქართველოდან გატაცებულია შესახებ მრავალი ისტორიის შემონახული და შესწავლილი, თუმცა, ბევრია ისეთიც, ვისი ცხოვრებაც საქართველოს ფარგლებს გარეთ ცნობილია, ჩვენთან კი მათ შესახებ არაფერი ვიცით. ერთ-ერთი მათგანია თუნისში მოღვაწე გენერალი აბუ მუჰამად რაშიდი, რომლის ბიოგრაფიაც პირველად ქვეყნდება.

საქართველოდან ბავშვების თუ ზრდასრულების მოტაცების და უცხოეთში მონად გაყიდვის შესახებ არაერთი კვლევა დაიწერა. ეგვიპტის და ერაყის გარდა, ქართველი მონები იყიდებოდნენ ისეთ შორეულ მხარეებში როგორც იყო თუნისი, ალჟირი, ლიბია და სხვები. მე-18-19 საუკუნეებში ოსმალურ თუნისში ათობით ქართველი მოხვდა. მათ, სხვა კავკასიელებთან, ბერძნებთან, აღმოსავლეთ და სამხრეთ ევროპელ მონებთან ერთად დააკომპლექტეს თუნისის მმართველი წრე. სტამბულში შეძენილ მონებს თუნისში მამლუქებს ეძახდნენ, მათ როგორც წესი, იძენდნენ მმართველი ოჯახის – ჰუსეინიანების წევრები, ან მათთან დაახლოებული მმართველი წრის წარმომადგენლები. ყველაზე ერთგულებს და ნიჭიერებს, ხანდახან კი უნიჭობესაც, ზრდასრულობის მიღწევისას აწინაურებდნენ. ასე ხდებოდა მამლუქები ოსმალური საფაშოს სამხედრო და საზღვაო მეთაურები, ქალაქების ადმინისტრატორები, ფინანსისტები, დიპლომატები და კომერსანტები.

სწორედ თუნისში ჩაიყვანეს საქართველოდან გატაცებული პატარა ქართველი ბიჭი რომელსაც რაშიდი დაარქვეს. 1867 წლის ალჟირში გამოცემული ფრანგულენოვანი გაზეთის ცნობით რაშიდი დაახლოებით 65 წლის უნდა ყოფილიყო იყო (Akhbar 1867, 1), შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ის 1802 წელს დაიბადა. რაშიდის ნაცნობი ოსმალთა სამხედრო იხსენებდა, რომ ის დაიბადა მათი ბანაკიდან რამდენიმე მილით დაშორებულ სოფელში, უბრალო გლეხის ოჯახში (Осман-бей 1877, 188). ამავე მოგონებიდან ვიგებთ, რომ რაშიდი ტყეში თამაშისას გაიტაცეს ყაჩაღებმა, რომელთა შორისაც სახელდება ვინმე ჰუსეინ ბეი, სავარაუდოდ ჰასან ბეგ თავდგირიძის ძმა. რაშიდი გაყიდეს სტამბულის მონათა ბაზარში, საიდანაც მოგვიანებით მოხვდა თუნისში, ის შეიძინა ცნობილმა და გავლენიანმა ქართველმა მამლუქმა სულეიმან ქაჰიამ (Diyaf 1999, 148). რაშიდი მის სახლში იზრდებოდა, აქვე ისწავლა არაბული წერა და კითხვა. სულეიმან ქაჰიამ რაშიდი, როგორც გამორჩეულად კარგი და ნიჭიერი მოსწავლე, თუნისის მმართველს ჰუსეინ ბეის (1824-1835) გადასცა, ბეიმ კი აღსაზრდელად მიაგვლინა თავისი შვილის, პრინც აბუ მუჰამად ჰამუდა ბეის (1816-1863) სხვა მამლუქებთან. რაშიდის ადრეული ცხოვრების ამ ფრაგმენტების გარდა სრულიად უცნობია მისი ისტორია 1837 წლამდე. ამ წლის სექტემბერში სიკვდილით დასაჯეს გავლენიანი მინისტრი, ჩერქეზი მამლუქი შაკირი, იმავე დღეს ახალმა მმართველმა აჰმად ბეიმ (1837-1855) აბუ მუჰამად რაშიდი დაწინაურდა თუნისის სუსას რეგიონის ამირ ალაის – პოლკოვნიკის თანამდებობაზე. ამ უმდიდრესი რეგიონის გამგებლად დაწინაურებას დიდი გავლენა ჰქონდა რაშიდის მომდევნო კარიერულ წარმატებაზე. როგორც თუნისელი ისტორიკოსი ჯერფელი ვარაუდობს, რაშიდი მონაწილეობდა ჩერქეზი მინისტრის შაქირის მიერ თუნისში გადატრიალების მცდელობის აღკვეთასთან (Jerfel 2007, 104). დაწინაურების შემდეგ რაშიდი მხოლოდ მცირე ხნით განაგებდა სუსას პროვინციას, ის უფრო მეტად იყო დაინტერესებული სამხედრო საქმით ვიდრე პროვინციის ადმინისტრირებით. როგორც ეტყობა, რაშიდი კარგად გაუძღვა დაკისრებულ საქმეს რის შედეგადაც ის 1845 წლის ნოემბერში დაწინაურდა ამირ ლივას – ბრიგადის გენერლის, ხოლო 1851 წლის ივლისში ამირ ალ-უმარას – დივიზიის გენერლის თანამდებობაზე, რაც ბეის შემდეგ უმაღლესი სამხედრო ჩინი იყო თუნისის საფაშოში.

სამხედრო საქმიანობასთან ერთად რაშიდი ასევე მონაწილეობდა თუნისის საფაშოს დიპლომატიურ მისიებში, პირველად მან ალჟირში იმოგზაურა 1847 წელს და შეხვედრები გამართა ფრანგულ ადმინისტრაციასთან. 1853 წლის იანვრიდან მაისამდე კი იმყოფებოდა საფრანგეთში. როგორც

თუნისელი ისტორიკოსი ოუალდი აღწერს (Oualdi 2015, 175), საფრანგეთში რაშიდი დიდი პატივით მიიღეს, დაათვალიერებინეს პარიზის ღირშესანიშნაობები, მათ შორის შანზ-ელისეს თეატრი და ზოოპარკი რომელსაც რაშიდზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოუხდენია. რაშიდი შეხვდა იმპერატორ ნაპოლეონ III-საც, მისი ვიზიტი პერიოდულად განიხილებოდა ფრანგულ პრესაში. ასევე ცნობილია, რომ თუნისის დელეგაციის წევრებმა შეიძინეს ევროპული ტანისამოსი და ფრანგული წიგნები.

თუნისის მმართველმა აჰმად ბეიმ, რომელსაც 1854 წლისთვის ჯანმრთელობაც შერყეული ჰქონდა და ხაზინაც დაცარიელებული, გადაწყვიტა ოსმალეთისთვის აქტიურად დაეჭირა მხარი რუსეთთან ომში. მან საკუთარი ხარჯებით, მათ შორის ცოლის სამკაულების დაგირავებით, შეძლო გარკვეული თანხის მობილიზება და საექსპედიციო ჯარის გამზადება. 1854 წლის 10 მაისს ბეიმ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ ამ ომში თუნისის ჯარს სწორედ რაშიდი გაუძღვებოდა. გარდა იმისა რომ რაშიდი ბეის ფავორიტი იყო, ის ასევე იყო ერთგული, მომზადებული, წარმატებული, განათლებული და ყველაზე უნარიანი სამხედრო თუნისის საფაშოში (Jerfel 2007, 112). რაშიდის ორგანიზატორული ნიჭის წყალობით მისი ჯარისკაცები საჰელის და კირუანის პროვინციებიდან სხვებზე უკეთ მომზადებულები და აღჭურვილები იყვნენ. რაშიდი ასევე გამოირჩეოდა მაღალი რეპუტაციით ოფიცრებსა და ჯარისკაცებს შორის, როგორც მისი თანამედროვე ისტორიკოსი ალ-დიაფი აღნიშნავდა, სხვებისგან განსხვავებით, რაშიდი არ იყენებდა ჯარისკაცებს და ქვეშევრდომებს თავისი პირადი მიზნებისთვის, ის განსაკუთრებით კარგად ექცეოდა ადგილობრივ სამხედროებს და ზრუნავდა მათზე, რაც კარგად გამოჩნდა ყირიმის ომის პერიოდში (Diyaf 1999, 149).

მთლიანობაში 12000-მდე თუნისელი ჯარისკაცი და მეზღვაური გაიგზავნა სტამბულში სამ ეტაპად. 1854 წლის სექტემბერში თუნისელთა პირველი კონტინგენტი რაშიდის მეთაურობით სტამბულში ჩავიდა, 19 სექტემბერს თუნისური ჯარი და მათი მეთაური სულთანმა მოინახულა. ამ დროისთვის ჯერ არ იყო გადაწყვეტილი თუ სად უნდა განეთავსებინათ თუნისელები, თუმცა, მალევე გადაწყდა მათი ბათუმის სანჯაყში დისლოცირება. თუნისელები ოსმალების მიერ დაკავებულ ზღვისპირა ციხესიმაგრეებში ბათუმში, ქობულეთში, შეკვეთილში და მოგვიანებით სოხუმში საგარნიზონო მოვალეობების შესრულების მიზნით გააგზავნეს.

ბათუმის ფრონტზე ოსმალებმა წარმატებული შეტევა განახორციელეს 1854 წლის 10 ოქტომბერს და უკუაგდეს რუსული ჯარები, თუმცა ამის შემდეგ ამინდის გაფუჭების და უგზოობის გამო, შეტევა შეფერხდა და ოსმალური არმია დაკავებული ადგილების ფორტიფიკაციით დაკავდა. ცალკეული მცირემასშტაბიანი შეტაკებების გარდა ბათუმის ფრონტზე არაფერი მომხდარა, შესაბამისად, თუნისის ჯარში დანაკარგებიც თითქმის არ აღირიცხებოდა. თუმცა, თუნისელთათვის უფრო დიდი მტერი აღმოჩნდა გავრცელებული ეპიდემიები, თანმდევი დაავადებები და მათთვის დაუძლეველი კლიმატი. 1855 წლის აგვისტოსთვის მათ რიგებში 2800-ზე მეტი ჯარისკაცი გარდაიცვალა ქოლერის და ტიფის დაავადებით. განვლილი საკომუნიკაციო ხაზების გამო თუნისის ჯარი ხშირად საკვების გარეშე რჩებოდა კვირების მანძილზე, მათთან თვებით ვერ აღწევდა მედიკამენტები, შესაფერისი სამოსი, სავლელ კარვები და წვიმიანი კლიმატისთვის სჭირო აღჭურვილობა. რაშიდმა ისარგებლა ოსმალური ადმინისტრაციის კორუფციით და ეტაპობრივად დაიწყო დაავადებული და გატანჯული თუნისელი ჯარისკაცების რეპატრიაცია სამშობლოში, როგორც ირკვევა, 10000 ჯარისკაციდან მხოლოდ 4500 იყო ჯანმრთელი რეპატრიაციის მომენტისთვის.

უცნობია, სცადა თუ არა რაშიდმა საკუთარი მშობლების ან ნათესავების მონახვა, ვიცით, რომ ეს თუნისის ჯარში მყოფმა ერთმა ქობულეთელმა მოახერხა და სავარაუდოდ შეხვდა კიდეც თავის მშობლებს (Manran 1961, 11). 1855 წლის 24 ნოემბრით დათარიღებულ წერილში რაშიდი აჰმად ბეის წერდა ერთი უმნიშვნელო ორთაბრძოლის შესახებ თუნისელთა და რუსულ ჯარს შორის, წერილში ის ასევე ახსენებს რომ შეებრძოლა მის ქართველ ნათესავებს “mes cousins géorgiens” (Jerfel 2007, 102). ოსმან-ბეი, რომელიც აჭარაში რაშიდის ბანაკში იმყოფებოდა აღნიშნავდა, რომ მისი სავლელ კარავი

ძვირფასეულობით იყო განწყობილი, მისი ცხენები და იარაღი კი ოქროთი და ძვირფასი ქვებით. ამის აღწერისას ოსმან ბეი ასევე აღნიშნავს – ვის წარმოედგინა, რომ ადამიანი რომელიც აქვე, ადგილობრივ ქართულ სოფელში, ერთი რიგითი გლეხის ქოხში დაიბადა, ამხელა წარმატებას მიაღწევდა. ოსმან ბეის გადმოცემით, ამავე სამხედრო ბანაკში ის ხალხიც იმყოფებოდა, ვინც თავის დროზე რაშიდი მოიტაცა და მონად გაყიდა (Осман-бей 1877, 188).

რაშიდი თავის ჯარისკაცებთან ერთად 1856 წლის 3 აგვისტოს დაბრუნდა თუნისში, ბეი მას პირადად შეეგება, ფეხზე წამოუდგა, თბილად ჩაეხუტა და თავის პირდაპირ დასვა – რაც დიდი პატივი იყო. ყირიმის ომიდან დაბრუნებული რაშიდი უმეტესად დაკავებული იყო გზების, ხიდების, ფორტიფიკაციების, საზოგადოებრივი შენობების კეთილმოწყობით და მშენებლობით. 1857 წელს ის დაინიშნა საბჭოს წევრად რომელიც არმიის სტატუსს და მის რეგულაციებს განსაზღვრავდა. რაშიდმა შეისწავლა შესაბამისი ევროპული და ოსმალური კანონმდებლობა, რის საფუძველზეც შეიმუშავეს თუნისის სამხედრო რეგულაციები.

სამხედრო კარიერის განმავლობაში მან რამდენიმე ჯილდოც მოიპოვა, 1846 წელს ნიშან ალ-იფტიკარის პირველი ხარისხი, 1851 წელს იმავე ჯილდოს უმაღლესი ხარისხი, ხოლო 1856 წელს ყირიმის ომის დასრულების აღსანიშნავად გადაეცა ოსმალეთის სულთნის აბდულმეჯიდის ფირმანი და ნიშან ალ-მაჯიდის მეორე ხარისხი. წარმატებული სამხედრო კარიერის პარალელურად ის საფაშოს ერთ-ერთი უმდიდრესი მოხელეც იყო. სოლიდური ხელფასის და ჯილდოების გარდა, რაშიდს შემოსავალი ჰქონდა საკუთარი სატვირთო ხომალდებიდან “ელ-რაშიდია” და “სიაიეთ ელხირ” რომლებიც რეგულარულად დაცურავდნენ თუნისის, მალტასა და ალექსანდრიას შორის. რაშიდი ასევე ფლობდა ზეთისხილის ბაღებს საჰელის პროვინციაში თავისი გადამამუშავებელი ქარხნებით და ჰქონდა დიდი ფერმა ჰერგლას პროვინციაშიც.

1861 წლის ნოემბერში სადოკ ბეიმ რაშიდს სახმელეთო ჯარების მთავარსადღობა უბოძა, მოიწვია საფაშოს უმაღლესი საბჭოს – ბეის პირადი საბჭოს წევრად, ხოლო ორი წლის შემდეგ საზღვაო სამინისტროც ჩააბარა.

რაშიდი ახალგაზრდობიდანვე ეუფლებოდა თურქულ და არაბულ ენებს. ქალაქ სუსაში მსახურობის განმავლობაში, რაშიდმა შეისწავლა ფრანგული ენაც. ის ასევე დაინტერესებული იყო კარტოგრაფიით და ტოპოგრაფიით და პირველმა წამოიწყო სამხედრო რუკების შექმნა თუნისში. დღემდე არსებობს მისი ავტორობით ბარდოს სამხედრო სასწავლებლის სტუდენტების მიერ 1858 წელს შექმნილი რუკები. რაშიდი ასევე დაინტერესებული იყო თარგმანით, ის პირველი იყო ვინც თარგმნა წიგნები სამხედრო ხელოვნების შესახებ. თუნისის ბიბლიოთეკაში ინახება ორი წიგნი მისი ავტორობით, ერთი 1857 წელს ითარგმნა თურქულიდან არაბულ ენაზე და შეეხება სამხედრო სამსახურს, მეორე 1863 წლით არის დათარიღებული და ასევე არმიის მოწყობას, რეგულაციებს და კანონებს განიხილავს. ასევე ცნობილია, რომ რაშიდი ხელს უწყობდა ფრანგ არქეოლოგებს და მეცნიერებს სუსაში ყოფნისას.

1864 წელს საჰელის პროვინციაში დაიწყო ხელისუფლების საწინააღმდეგო გამოსვლები, რაც გაზრდილ გადასახადებს მოჰყვა, ამ წლის მაისში რაშიდი გამოიწვიეს თუნისში. მიუხედავად მისი დიდი ავტორიტეტისა ვერ მოახერხა აჯანყებულების დამშვიდება რამაც ძალიან გააღიზიანა მმართველი სადოკ ბეი, ეჭვი ჰქონდათ რომ ის ზედმეტად ლმობიერად ეპყრობოდა აჯანყებულებს. ამავე წლის აგვისტოში ურჩ მოხელეებს, მათ შორის რაშიდს, აუკრძალეს თუნისის მმართველის სასახლეში გამოჩენა. რაშიდმა იგრძნო მოახლოებული საფრთხე, მას საფრანგეთის წარმომადგენელმა შესთავაზა საფრანგეთის მფარველობის ქვეშ შესვლა, თუმცა უცნობია როგორ გაგრძელდა ეს პროცესი. 1867 წლის ზაფხულში თუნისში განსაკუთრებით დაიძაბა მდგომარეობა, გვალვამ და ცუდმა მოსავალმა უმძიმეს მდგომარეობაში ჩააგდო მოსახლეობა, ტახტის პრეტენდენტმა ადელ ბეიმ ისარგებლა გამეფებული ანარქიით, განუდგა მმართველ ბეის და აჯანყება წამოიწყო. თუმცა, ის ოქტომბერში უბრძოლველად დანებდა და თავის მოკავშირეებს შორის რაშიდიც დაასახელა. სადოკ ბეიმ რაშიდის

დაჭრა და მისი სიკვდილით დასჯა მოითხოვა. რაშიდს სახლში შეუვარდნენ ბეის მიერ მიგზავნილი ჯარისკაცები, მან მოახერხა წინააღმდეგობის გაწევა და რამდენიმე თავდამსხმელი დაჭრა კიდეც. ის და კიდეც ერთი მაღალჩინოსანი მამლუქი, ბერძენი გენერალი ისმაილი მმართველს მიჰგვარეს 4 ოქტომბერს, დაპატიმრებულებს შეურაწყოვა მიაყენა სადოკ ბეიმ და ყოველგვარი გასამართლების გარეშე მათი ჩამოხრჩობა ბრძანა, რაც იქვე აღასრულეს. მეორე დღეს რაშიდი ქალაქ თუნისის ბაბ ზირას გარეუბანში დაასაფლავეს. რაშიდის სიკვდილით დასჯა მკაცრად გააპროტესტეს საფრანგეთის და სხვა სახელმწიფოების ელჩებმა, თუმცა ბეიმ თავი გაიმართლა, მას რომ აჯანყებულები არ დაესაჯა ისინი თავად მოკლავდნენ მმართველს.

რაშიდის დარჩა მეუღლე – თუნისის ძველი და ძლიერი ოჯახის ზარრუქის წარმომადგენელი შერიფა და ერთი შვილი, სახელად მუჰამმადი. მასზე მზრუნველობა თუნისის მუნიციპალური საბჭოს თავმჯდომარემ იკისრა რომელიც მუჰამმადს ბიძად ეკუთვნოდა, მოგვიანებით, ისიც მამის კარიერას გაჰყვა და მსახურობდა თუნისის არმიაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

Akhbar Journal De L'Algérie, 13 Octobre 1867

Diyaf Ahmad ibn Abi, *Ithaf Ahl al-zaman bi Akhbar muluk Tunis wa ,Ahd al-Aman*, Tunis, 1999, vol. 8

(არაბულ ენაზე)

Jerfel, K. *Itinéraire et fin tragique d'un mamelouk: le général Rechid, commandant des troupes du Sahel de 1837 à 1867* in Contraintes et libertés dans les sociétés méditerranéennes aux époques modernes et contemporaines. Tunis: UR Histoire économique, Faculté des sciences humaines et sociales de Tunis; Caen: CRHQ, CNRS-Université de Caen, 2007, 97–123.

Mantran Robert, *Inventaire des documents d'Archives Turcs du Dar El-Bey (Tunis)*, Paris, 1961

Oualdi M'hamed, *Esclaves et maitres: les mamelouks des beys de Tunis du XVIIe siècle aux années 1880*, Publications de la Sorbonne, Paris, 2015

Осман-бей, *Воспоминание 1855 года. События в Грузии и на Кавказе*, Кавказский Сборник. Тифлис, 1877. გვ. 143-214

BIOGRAPHICAL INSIGHTS ABOUT TUNISIAN GENERAL ABU MUHAMMAD RASHID

This paper examines a biography of Abu Muhammad Rashid, Tunisian general who is best known for leading the Tunisian army into the Crimean War of 1853-1856. Rashid was born in Georgia, presumably around 1802 in Guria region. He was kidnapped while playing in the forest as a kid and sold in Istanbul. At some point he was transported to Tunis where his new owner, another Georgian mamluk Suleyman Kahiya, sheltered and raised him before handing him over to the ruling bey of Tunis. Rashid showed a great interest in military science and was promoted to the head of administration of Sousse in 1837. Shortly he quit this position and was transferred to the army where he spent the rest of his life. Rashid is described as an able and educated man devoted to the ruling Husaynian family and to his military profession. He also acted as a diplomat in missions to Algeria and France and undertook several educational projects for the military college in Tunis.

Being a favorite of Ahmad Bey (1837-1855), he was chosen to lead the Tunisian army of around 12000 soldiers into the Crimean War and was deployed in Batumi area on the Black Sea shore – a town that was close to his birthplace. Incidentally, he fought alongside the people who years before kidnapped him from village and sold him as a slave. Despite Rashid's efforts to save as many Tunisian soldiers as possible, epidemics and harsh weather conditions, topped with unstable medical and food supply and shortage of suitable shelter caused high death rate among his subordinates. Rashid returned from Crimea with less than half of the troops that were initially deployed. In later years, he continued to serve in Tunisian army and was appointed to the post of minister of navy in 1861 before his downfall in 1864 and eventual execution on October 4, 1867, due to an alleged participation in a failed revolt against the ruler.

Keywords: Tunis, Ottoman empire, general Rashid/ Rechid, mamluks, Crimean war (1853-1856)